

**COVID-19'un Kapatılma Yerlerinde Yayılmasının Önlenmesine ve
İnfaz Yasası Değişikliğine Dair Görüş ve Talepler**

Kuloęlu Mah. Turnacıbaşı Sk. Fikret Tuner İş Hanı No:39 K.3
Beyoęlu / İSTANBUL Tel: 0212 293 47 70 – 71
tohav@mynet.com -tohavbilgi@gmail.com
www.tohav.com

I. COVID-19 Salgını WHO Tarafından Pandemi İlan Edilmiştir

COVID-19 salgınının küresel ölçekte hızlı bir şekilde can aldığı bir süreçten geçmekteyiz. Virüsün bulaşma hızı ve şekli, ülkeler arası insan hareketliliğinin fazla olması salgının geniş bir coğrafyaya yayılmasına neden olmuştur. Süregelen fiziksel savaş ve soğuk savaş halinde bulunan ülkelerin dahi öncelikli gündemini COVID-19 oluşturmaktadır.

Tarih boyunca salgın hastalıkların yaşamın her yönüne etki ettiği düşünülerek insan haklarının gelişiminin nasıl bir yörüngeye oturacağı ve bu alanda hangi gelişmelerin yaşanacağı merak konusudur. Söz gelimi sağlık ve çevre hakkı gibi hakların somut bir şekilde tartışılması ve şu an ikincil statüde görülen bu haklara ilişkin üst normların ortaya çıkışı gözlenebilecek midir? Süreç içerisinde insan hakları ve mücadelesinin yeni gelişmeler karşısında da yeni yol ve yöntemler geliştireceği açıktır. Ancak salgının artarak yayıldığı bu sürecin sıcak ve en önemli tartışmasının, yaşam hakkı olduğunu üzülenek belirtmemiz gerekmektedir. COVID-19'un yaşamı her alanda durdurduğu ve otoritelerin genel anlamda bireylerin sağlığa erişim hakkını tesis etmek açısından kriz içerisinde olduğu, gelişmiş ülkelerin dahi sağlık sisteminin salgın karşısında yetersiz kaldığı anlaşılmaktadır.

II. Hapishanelerde Sosyal İzolasyon Mümkün Değildir

Salgın küresel bir vahamete dönüşmüşken, kapatılma yerlerinde bulunan ve salgından korunma olanaklarına erişemeyen dezavantajlı bireylerin, başta yaşam hakkı olmak üzere birçok hakkının ihlal edildiğini ve edileceğini unutmamak gerekir. Bu sebeple neredeyse tüm dünyayı etkisi altına alan salgının, en yoğun kapatılma alanları olan hapishanelerin felaket alanına dönüşmesine yol açması ihtimalinden derin kaygı duymaktayız.

Türkiye'de 263 kapalı, 76 açık hapishane, 4 çocuk eğitim evi, 9 kadın kapalı, 7 kadın açık ve 7 çocuk kapalı olmak üzere toplam 366 hapishane bulunmaktadır. 233.194 kapasiteli bu hapishanelerde 282.703 mahpusun bulunduğu 01.09.2019 tarihli TBMM bütçe görüşmeleri esnasında belirtilmiştir.¹ Türkiye'deki hapishanelerin kapasitelerinin aşılması vaziyette olduğu görülmektedir. Bu rakamlar korkunç bir gerçekliği göz önüne sermektedir. Bu bağlamda hapishanelerdeki kapasite doluluk oranı, salgın için gerekli sosyal izolasyonun sağlanması ve dezenfeksiyon kurallarına uyulabilmesinin mümkün olmadığını maddi olarak ortaya koymaktadır.

Hapishanelerde sosyal mesafe, hijyen ve dezenfeksiyon kurallarına ne kadar titizlikle riayet edilirse edilsin, cezaevi fiziksel koşulları COVID-19'un tutuklu ve hükümlüler arasında yayılmasına engel olamayacağı aşikardır. Nitekim koşullardaki mahpus sayısı buna elverecek düzeyde değildir. Bu durumu, Türkiye'de bulunan hapishaneler arasında en iyi fiziksel koşullara sahip olduğu iddia edilenlerden biri olan Silivri Hapishanelerinin fiziksel koşullarıyla ilgili ayrıntılı bilgi vererek örnekleme yoluyla açıklamak faydalı olacaktır.

Silivri'de bulunan 9 adet L tipi hapishaneden biri olan 5 Nolu Hapishanenin görece iyi koşullara sahip olduğu varsayılmaktadır. Esasen 7 mahpus için inşa edilmiş olan iki katlı bu koşulların üst katında 5 hücre, alt katında da 2 hücre, banyo, tuvalet, mutfak ve 4 kişilik 7 masanın sığıdığı yemek/oturma

¹ Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği (01.10.2019)

salonu yer almaktadır. Koşu içerisinde bulunan 7 hücreden her birinin genişliği yaklaşık olarak 8 m²'dir. Bu hücrelerde sadece tek yatak olması gerekirken her hücreye ikili üçer ranza konularak hücreler 6 kişilik olarak kullanılmaktadır.

Ranza sayısından yola çıkılarak hesaplama yapıldığında, her bir koşu 30 ile 40 arasında mahpusun kaldığı tespit edilebilmektedir. Durum böyle iken, maksimum 8 m²'lik bir hücreyi 5-6 mahpusun paylaşması, aynı koşudaki 30-40 kişinin hep beraber havalandırmaya çıkması veya hep beraber yemek yemesi demek deyim yerindeyse mahpusların nefeslerinin birbirine karışması demektir. Örneklediğimiz Silivri L Tipi Kapalı Hapishanesinde COVID-19 salgınına karşı korunmanın neredeyse imkansız olmasının yanı sıra maalesef birçok hapishanenin koşullarının yukarıda örneklediğimiz koşullardan çok daha kötü olduğunu belirtmemiz gerekmektedir. Böylesi bir ortamda salgının yayılması açısından temel tedbir olan sosyal izolasyonun sağlanabileceğinin kabulü mümkün değildir.

III. Hapishaneler için Gerekli Tedbirler Derhal Alınmalıdır

Fiziksel koşulların yetersizliğinin yanı sıra mahpusların hijyen açısından da kısıtlı imkanlara sahip oluşu unutulmamalıdır. Her bir hapishanenin uygulaması birbirinden farklı olmakla birlikte mahpuslar tarafından hijyen ürünlerine çok sınırlı sayıda ulaşılabilmesi, salgın açısından sosyal izolasyondan sonraki en önemli tedbir olan dezenfeksiyonun sağlanmasını son derece güçleştirmektedir.

Hapishanelerde kapasitelerinin çok üstünde mahpus bulunması, sosyal mesafe diye ifade edilen alanın daralmasına, mahpuslar arası temasın çok fazla olmasına ve salgının çok hızlı yayılmasına neden olacaktır. Ülke genelinde mevcut olan COVID-19 salgını nedeniyle hapishanelerdeki mahpusların, çalışan personelin, mahpuslara temas etme durumunda olacak yakınlarının ve avukatlarının sağlığı için gerekli önlemleri almak kamunun sorumluluğudur. Kuşkusuz bu önlemlerin insanlık onuruyla bağdaşır olması, herhangi bir hak ihlaline yol açmayacak şekilde ve hakkaniyetle uygulanması gerekmektedir.

Hastalık, hasta kişinin öksürüğünün damlacık biçiminde yayılarak yüzeylere bulaşması ve ellerle ağız, burun ve göze dokunma yoluyla vücuda alınması ile bulaşmaktadır. Virüs solunum yolları üzerinden özellikle akciğerlerde yerleşmekte; ateş, öksürük, eklem ağrısı, halsizlik, iştahsızlık yapmakta; ilerleyen dönemlerde solunum sıkıntısı görülmektedir. Hastalığın kesin tanısı, test ile konmaktadır. Ancak yaşanan deneyimler hastanın genel durumu ve akciğer filmlerinin değerlendirmesi sonrasında da test sonucu çıkana kadar/ sonucunu beklemeden tedaviye başlamayı gerektirebilmektedir.

Bulaşın engellenmesi/azaltılması için ellerin sabunla yıkanması, yüzeylerin ve yaşam alanlarının temizlenmesi ve ortamların havalandırılması gerekmektedir. Bunun yanında bireylerin egzersiz yapması, yeterli-dengeli beslenmesi, bol su içmesi ve dinlenmelerine dikkat etmeleri önerilmektedir. Yine bilindiği üzere hastalık kronik hastalığı ve vücut direnci düşük olan kişilerde ve yaşlılarda daha ağır seyretmektedir.

Bu bilgiler ışığında:

- 1.Hastalığın bulaşma yolları, korunma önlemleri, belirtileri gibi konularda hapishanelerde görev yapan tüm personelin Sağlık Bakanlığı ve Türk Tabipleri Birliği'nin duyuruları doğrultusunda bilgilendirilmesi, bu bilgilerin mümkünse sağlık veya eğitim profesyonelleri eşliğinde personel tarafından mahpuslarla paylaşılması çok önemlidir.
2. Hapishanelerde temizlik malzemeleri ücretsiz verilmeli, ortak yaşam alanlarının temizliği idare tarafından sağlanmalıdır.
3. Mahpusların yeterli-dengeli beslenmesinin sağlanması, her zamankinden çok önemlidir.

4. Yukarıda dikkat çekilen risk grubunda olanların, engelli, çocuklu, hamile mahpusların, kalabalık koğuşlar yerine kapasitesi ve hijyen koşulları uygun ortamlarda tutulması gerekmektedir.

5. Hapishane içine girecek kişiler uyması gereken kurallar ve alması gereken önlemler konusunda bilgilendirilmeli, mahpuslarla temas durumunda uygun ortam ve koruyucu malzemeler sağlanmalıdır. Aramalar sırasında da her iki tarafı koruyacak önlemlere dikkat edilmelidir.

6. Toplumdaki endişenin mahpuslar ve yakınları tarafından daha fazla hissedileceği açıktır. Tüm mahpusların koruyucu ve tedavi edici sağlık hizmetlerine erişimi ivedilikle sağlanmalıdır. Belirtilerin görüldüğü kişilerin testlerinin hızlıca yapılması sağlanmalı, test sonucu çıkana kadar diğer mahpuslarla temas etmeyecek uygun ortamlara alınmalıdır.

7. Test sonucunun pozitif çıkması durumunda temaslılar için de hızlıca testler yapılmalı; bütün bunlar insan onuruna yakışır ve kişisel verilerin korunması ilkesine uygun olarak yürütülmelidir.

8. Hastanın yatarak tedavi edilmesi, hastanede izlenmesi ya da hastane dışında izole edilmesi gibi kararlar ancak Sağlık Kurumu başvurusu ve hekim değerlendirmesi ile verilecek tıbbi bir karardır. Bu nedenle koşulları da dikkate alındığında mahpusların sağlık kurumlarına ve hastanelere “tereddütsüz” götürülmeleri gerekmektedir. Transferlerin ring araçlarıyla değil; daha hijyenik ve sağlığa uygun araçlarla yapılması da sağlanmalıdır.

IV. Yaşama Hakkının Gereği Olarak Mahpuslar Tahliye Edilmelidir

Hapishaneler bilindiği üzere hapsedilen bireylerin tutuklu veya hükümlü olarak bulunduğu kapatılma alanlarıdır. COVID-19 gibi tehlikeli bir salgına karşı alınabilecek tedbirlere uyulması talebi önemli olmakla birlikte bunların son derece sınırlı olduğu açıktır. Burada asıl yapılması gereken uygulama, mahpusların ayırım gözetmeksizin tahliye edilmesidir.

Değerlendirme ve çözüm önerilerimizi tutuklu mahpuslar ve hüküm giymiş mahpuslar için ayrı ayrı yapmak durumundayız. Çünkü tutuklu birey, hakkında kesinleşmiş bir mahkeme ilamı olmaksızın koruma tedbiri uygulanması sonucu kapatılan kişiyi ifade eder. Tutuklama müessesesinde yetkili merci, soruşturma aşamasında hakimlik, kovuşturma aşamasında mahkemedir.

V. Ceza İnfazında Mahpuslar Eşit Olmalı, Ayrımcılık Yapılmamalıdır

Kamuoyunun yer yer gündemine ‘af tartışması’ olarak giren, salgın sebebiyle yeniden gündeme alınan fakat esasında teknik olarak af olarak da değerlendirilmeyecek, infaz yasasına ilişkin düzenlemeye değinmemiz gerekmektedir.

Ceza Ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi ile birtakım kanun değişiklikleri yapılması, TBMM ve kamuoyu gündemindedir. Söz konusu değişikliklere bakıldığında hükümlü mahpusların infaz sürelerine ilişkin düzenlemelerin yer aldığı görülmekte olup anayasa ve mevzuat yönünden değerlendirme yapmak gerekmektedir. Pandemi sürecinde öngörülen kanun teklifinin cezaevinde bulunan sayısının azaltılması bakımından bir çözüm olduğu belirtilebilirse de, teklifin, kimi suç ve suç gruplarının kapsam dışı bırakılmasının bu kişilerin yaşam hakkını ihlal etmesinin muhtemel olduğu dikkatten kaçmamalıdır. Teklif edilen düzenleme bu hali ile eşitlik ilkesine aykırıdır ve ayrımcılık içermektedir.

Yaşama hakkı, en temel haktır. Bu hak karşısında diğer haklar türev, ikincil haklar konumundadır. Diğer tüm hakların kullanımı ve varlığı bu hakka bağlıdır. Bu yönüyle yaşama hakkı mutlak bir haktır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde yaşama hakkı dokunulmaz haklar ya da hakların sert çekirdeğini oluşturmaktadır. Eğer mahpusların tahliyesi gerçekleşmez ve gerekli tedbirler alınmazsa çok kısa sürede virüsün yayılması ve özellikle kronik hastalıklara bağlı olarak ölümlerin gerçekleşmesi olasıdır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 14. maddesi bakımından bir muameledeki farklılık, makul ve nesnel bir haklı nedene dayanmıyorsa, bu muamelenin meşru bir amacı bulunmuyorsa ve gerçekleştirilmek istenen amaç ile başvuru yöntemi arasında makul bir orantılılık ilişkisi yoksa ayrımcılık oluşmaktadır. Anılan değişiklik teklifinde makul ve nesnel bir neden içermediği gibi özellikle 3713 Sayılı TMK kapsamında cezalandırılmış mahpuslar açısından ayrımcılık içermektedir.

Öte yandan Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 2. Maddesi ile infazda temel ilke belirlenmiştir. Buna göre, ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazına ilişkin kurallar hükümlülerin ırk, dil, din, mezhep, milliyet, renk, cinsiyet, doğum, felsefî inanç, millî veya sosyal köken ve siyasî veya diğer fikir yahut düşünceleri ile ekonomik güçleri ve diğer toplumsal konumları yönünden ayırım yapılmaksızın ve hiçbir kimseye ayrıcalık tanınmaksızın uygulanır. Ayrımcılık içeren bu infaz düzenlemesi teklifinin kapsam dışında bırakılmış tüm mahpusların da kapsam alanına alınması gerekmekte olup aksi, hukuk devletinin gerekleri ile bağdaşmamaktadır.

Öte yandan hapisanelerde çok sayıda tutuklu mahpusun bulunduğu ve ivedilikle tahliye edilmelerinin gerektiği unutulmamalıdır. Tutuklu mahpusların tahliyesi ancak mahkeme ve hakimlik kararları ile mümkün olabilir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sının 13. Maddesinde temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması ilişkin kriterler konulmuş olup, 5271 sayılı Ceza Muhakemeleri Kanun'unda bir suç sebebiyle yürütülen soruşturmada, tutuklama sebeplerinin varlığı halinde, şüphelinin tutuklanması yerine adli kontrol altına alınmasına karar verilebileceği açıkça düzenlenmiştir. Tutuklamanın en ağır koruma tedbiri olması nedeniyle öncelikle çeşitli adli kontrol hükümlerine başvurulması ve bu hükümlerin işletilmesi gerekmektedir.

Özellikle son yıllarda tutuklama kurumunun adeta cezalandırma aracı olarak uygulandığına şahitlik etmekteyiz. Ne T.C. Anayasası ne de Ceza Muhakemeleri Kanun'unda öngörülmüş kriterleri sağlayan, ölçsüz ve orantısız bir şekilde verilen kararlar sonucunda bireylerin hürriyet hakkı başta olmak üzere, adil yargılanma hakkı ellerinden alınmıştır. Yalnızca Ceza Muhakemeleri Kanunu'nun doğru ve titiz bir şekilde uygulanması sonucunda dahi çok sayıda mahpusun tahliye olacağı açıktır.

Önemle belirtmek gerekir ki tutuklu yargılanan mahpusların tahliyesi yönünden 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 109. Maddesinde düzenlenen 'konutu terk etmemek' şeklindeki adli kontrol hükmünün ve diğer seçenek tedbirlerin düşünülmesi gerekmektedir. Anılan tedbirin uygulama şekli 28578 Sayılı Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği'nde düzenlenmiş olup düzenlemeye göre tedbir yükümlüsü birey elektronik kelepçe ilgili ünite vasıtasıyla eve hapsedilmiş olacaktır.

Elbette bireyin özgür olması esas ise de özellikle COVID-19 salgını döneminde doğrudan serbest bırakılmayan şüpheli veya sanığın pandemiye karşı korunacağı şekilde tahliyesinin hukuken mümkün hatta yasal mevzuat gereği adli kontrol tedbiri sadece tutuklama nedenlerinin mevcut olması halinde verilebileceğinden esasen tutuklamanın gerekli görülmesi halinde adli kontrol tedbirleri ile değiştirilmesinin zaten zorunlu olduğuna dikkat çekmek isteriz.

Bu bakımdan hukukçular ve insan hakları savunucuları olarak, yaşam hakkının mutlak bir hak olduğunu belirtir; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından haksız tutuklama sebebi ile defalarca ülke aleyhine verilen kararları ve ilkeleri hatırlatarak, tutuklamadan beklenen menfaatin adli kontrol

ile sağlanabileceğini, tutuklamanın bir ceza politikası olarak uygulanmasına derhal son verilmesi gerektiğini dikkate sunarız.

VI. Toplumsal Barışın Yolu Adaletten Geçer

Yaşam hakkı en önemli temel haklardan biri ve hukuk devletinin temel değeridir. Bu hak olağanüstü hallerde bile içerdiği yükümlülüklerin askıya alınamayacağı az sayıdaki AİHS hükümlerinden biridir. Devletin yaşam hakkının korunması bakımından doğan sorumluluğu sadece Sözleşmedeki 2. maddenin 1. fıkrasında ifade edilen yaşamı kasten yok etme yasağı ile sınırlı değildir. Devlet aynı zamanda ihmalle ya da ağır kusurla insan yaşamının ihlal edilmesi riskine yönelik olarak caydırıcı etkiye sahip olacak etkin önlemler almakla da yükümlüdür. Devlet, AİHS ve Anayasa ile güvence altına alınan yaşama hakkını hapisanelerde bulunan mahsuplar bakımından da korumak, hapisanelerde pandeminin yayılması riskine karşı etkili çözüm mekanizmaları geliştirmek ve hapisanelerin felaket alanına dönüşmesine engel olmak yükümlülüğü altındadır.

- 1- COVID-19 bulaşıcı hastalığının hapisanelerde yayılmasını önlemek amacıyla hapisanelerde revir imkanlarının iyileştirilmesi, mahpuslara insan onuruna yaraşır sağlık hizmetinin sunulması ve hijyen ve dezenfeksiyon ürünlerine erişimin en üst düzeye çıkarılmasının sağlanmasına yönelik tedbirlerin derhal alınması gerekmektedir.
- 2- Halihazırda tutuklu olarak yargılanan mahpusların yaşama hakkı ve adil yargılanma gözetilmeli, ayrımcılık yapılmaksızın tüm tutukluların derhal tahliyesi sağlanmalıdır. Bununla birlikte, kadına ve çocuğa karşı şiddet suçlarından yargılanan tutukluların tahliyesi sağlanırken, bu kişilerin suç mağdurlarından uzak tutulması amacıyla 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun hükümlerinin ve adli kontrol hükümlerinin titizlikle işletilmesi gerekmektedir.
- 3- Cezaevi koşullarından dolayı salgının yayılmasının engellenmesi imkansız olup, infaz Kanunu'nda değişiklik öngören kanun teklifinin yaşam hakkı, eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı çerçevesinde yeniden düzenlenerek kapsam dışında tutulan tüm mahpusların kapsam altına alınması sağlanmalıdır.

Kamu ve kamuoyuna saygıyla duyurulur.

Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı (TOHAV)